

Ир. ЧАРД/79

126/79

XIV

Буковче М. Ћирњанова
Љубав у Тоскану

XXXI

~~СУДБИЧНИ ПРЕДЕЛ.~~

~~БЕЛЕГИЦА УЗ ПУТОПИС „ЉУБАВ У ТОСКАНУ“.~~

Писање путописа можда је у суштини несагласно са природом правих песника. Бајрон, Словачки, правили су од описа крајева чисте поеме. Бодлер, на путу по Француској, није направио ништа, исујући једнако да му је све одвратно, јер је сав свет као Волтер. Песници не посматрају него асимилују: предмет спољњег света учине предметом свога света. И што значајнији предмет, пастројење песника, у сразмери, све је јаче лично, све ~~неподобније~~ да се разлучи у елементе неличне; а предмет, према томе, све изложенији изаменама, или везама, на које у својој стварности није навикао. Тоскане је сигурно први пут доживела да неко путује по њој послат «од безмерне будућности» и уједно «у име Руса и Пољака, Бугара и Словака».

Песници су на један особит начин људи с необоривим предрасудама: то су њихове страсти, или идеали, који носе све њихове књиге као што море носи бродове. М. Ћирњански путује у Тоскану с предрасположењем; с новом историјском и новом уметничком интелигенцијом после великог рата, «с тешким временом у наручју». Он иде у туђ свет с грудицом своје земље у недрима. И док, визионарно, гледа у Тоскану златнога доба, од топлине тог гледања аре у њему поред путописа о Тоскани, и поема о родној земљи и будућности, природно, као семе у воћи.

Од првих страница књиге јавља се синтеза: Тоскане, Словенство, свет. Тоскане стара, како ваљда никада није у путописима рађеним од странаца, устаје ту као завичај, као земља топла и вољена. Према њој Словенство је пролеће, што руди свету, па и њој свет, то је збир родних крајева. Љубав је сејач, а завичаји, сви, семенке из исте руке. «Из мојих крајева ни десеторо овде били нису, и ја сам дошао да дрхнућом руком успоставим везе, невидљиве и невероватне, милујући ову цркву. Ништа мене не занима шта уоколо говоре; камен питам у који су увидали киринејско хришћанство... Питам о судбини нашој, крв и лешине што су окусиле со мора средоземног.»

Тако започето, тако настављено. Бог љубави, како је доказао Платон, онај је бог који нема ни оца ни мајке ни завичаја. Тоскане, Русија, Срем, свет цео. «Гробови, путеви, градови, путујем за добро света овог, у коме тије поје и

гуштерови севају, звезде капљу, а војске пролазе као увело
лишће.»

Као што се види, и у овом путопису песника путопис се
притaja. *In spirit poesis.*

Младости и варвара има да се боји све старо и прекултурно,
ма колико сјајно, ако више зелену грани истерати не може;
има да се боји пролетњег смеха, пролетњих речника и синтакса.
Уметници младих народа као деца су, имају добре очи и
здраво срце. Више воле иронију него истину, и ако иронија
много што квари и поквари. Пред лепотама су тронути, али
са животом воле да се шале. Више имају у себи врлину срца
некој врлину културе. Врлина срца је у инстинктима, у оном
што је оживљач и конзерватор света. На челу мртве Тоскане
се чита: историја, слобода, лепота, све је то метафизика. А
младост одговара аутоматски; ~~и~~ историја, слобода,
лепота, то је срце човечје, то је одржавање света, низ рађања,
Љубав. Осветљени простори и љубав стварају светове. «Прах
и вода, ваздух и осветљења састављају крај у којем живим.»

Градови које је Г. Црњански походио јесу, данас, мртви
градови у своме правом бићу. Пиза, Сиена, Асиан, Перуђа,
мртви су градови Италије, као што је у Немачкој мртав Вај-
мар, а у Белгији Бријк. То је један ~~и~~ више да се песник
откине од описивача. За виђења своја у минули свет, **Л. Цр-**
265
њански је нашао медиум: делиричност оновременског живота
по градовима Тоскане и Умбрерије, а нарочито делиричност
Сиене. Инспирисано је нађена баш делиричност. Платон,
на уста Сократова, говори поновољено о плодносној делирич-
ности; каже да нам она «прибавља највећа добра»; између
четири врсте делиричности подвлачи «четврту, најбожанствен-
ију, делиричност љубави». Делиричност ренесансних векова
осетио је **Л. Црњански** ~~и~~ као делиричност љубави. Са том цртом у плану, књига **Л. Црњанског** добија темељ и
врлину. Са том цртом у плану, ова добра послератна књига
говориће о биткама као о пролазним шареним лептировима,
а говориће о љубави као о трајању света.

Занимљиво је да **Л. Црњански** делиричност доследно на-
зива и «накнедутошћу». Сократ не би одобрио тај израз. И ми
се усуђујемо рећи да је чудан, пимало леп, сасвим нескладан
према: «модрој гробници, виткој успомени, свиленој тами,
риђокосој ренесанси», и другом. Међутим, постепено, кад тај
назив добије свако и све од Сиене до аутора књиге самог, осети
се смисао, добронамерност, чак врста оправдања. Треба израз
да значи истовремени ентузијазам тела и духа, који су, ана се,
непријатељи једно другом ~~и~~ нарочито у тренутцима усхи-
ћења. **И** могу бити усхићени истовремено само посредством
наивности или пјаности. Пјаност, то је оно ~~и~~ вибри-
рање људи, градова, нација ~~и~~ наизменично бацају из
материје у духа, из материју у објекту
изјављава у тим прелазима проро-

V као свој
обележје

V као са

кују и стварају; а затим, као свеци после екстазе, не знају право шта су све били, јер су међутим делимично губили памет, делимично можда и умрли. ~~X~~ Задржали смо се на том изразу да бисмо наговестили: како и други неки изрази ~~M.~~ Црњанског, и познате његове синтактичке особености,

Тај оригинални писац, кога дах спонтаности носи од корице до корице књиге, не испише ни најнесренији свој израз без неког унутрашњег искуства.

пису у буд-
тарском
списку, око
макро Клеру.

У име љубави света, ~~M.~~ Црњански је синтетисао мртво и живо: спиритуалну лепоту у мртвој материји тосканских блага, и надирне снаге које бију из живих младих парода. Јубав света, то је вечно рађање, Марија Благовести, «девојка-породиља». Све што се у животу човечanstva дешаја, прине и пролепшира као лишић под ударцем ветра, и прође; све је само «мутна игра»; у томе свему, једино непомично истално, то је породиља; у њој је трајање света. Лепа је, и не сваки-дашиња, та визија чврстог престола једног, као сунце непомичног, и на њему мирне, Богу послашне чисте жене, која се посветила трајању овог света. Помогле су ту вазију све многе и дивне еликпе по Тоскани крунисања Богородичног, које се дешава у висинама, на мирној тачци међу вихорима и путовањима света — који од покрета живи.

Шта је сва та Тоскана са свим тим споменицима! Уметност лебди између бесмртности, репродукција и трошнога праха. Уметници су постигли да им се чува и овековечује ~~иск~~ име. Јубав, она једина, овековечује човека и генијалност. Јубав надвишава свако стварање људског генија и руку. Највиша лепота је она која је у мистерију љубави. «Видех да је стварање само бура, што оставља за собом стене као рушевине... Унутра, у нама, нека жар држи свет, непроменљиво и непрекидно... увидех да је све што се види пролазно, или да је у мени могућност заведе.»

~~Члац~~ ~~Б~~ је ~~M.~~ Црњански замислио цео свет ~~као љубав~~, ~~који~~ ~~некакво~~ ~~је~~ ~~било~~ оригинално као општа идеја. Данте је већ синтетисао:

Nè Creator, nè creatura mai
fu senza amore,
o naturale o d'animo;

али што је замислио да љубави света даде поетски израз кроз обраду мотива Благовести, то је оригинално. Само ~~усни~~ народа пролећњег није ~~било~~ ~~расправљено~~ ~~да је~~ ~~некакво~~ ~~је~~ ~~било~~ — причао приче о љубави која је кроз Тоскану развратну и крволовчу градила Тоскану лепу и свету. То је велика штета.

~~M.~~ Црњански ~~у склопу~~ и цинизму ~~некаквог~~ религиозности нема ~~M.~~ Црњански. А нема у свету ни лепоте ни величине без елемената мистичног; а нема мистичног без елемента религиозног. Повлачење у себе мислиоца и мудраца ~~некаквог~~ ~~је~~ ~~акт~~.

Vајтор,

Мистика је у

I на што мистичном постпу заса десио досад мистичан. Овиме разбочано је сказив, и овиме слободно

светост, то није лаж, реч, маска; то је уобличења ~~—~~ међу многим уобличењима духа човечјег. Тоскана је, у своје златно доба, достигла била толико радних уобличавања колико већ није могла да смети у се. То ~~се~~ не може ~~да~~ обухвати ^{једно} ко није Тосканац. ~~Писао је~~ ^{|| вербашко} ~~Насеану, Тоскану и даскију~~

Сукобљавање стилова: праштавих циничних упадица, по-реклом из путних цртица за новине, и поезије, не само чисте, него дубоке, ^{V krc} мислимо да је делимично по-следица чињенице што ^{Макаревић} заправо није путописац. Али је делимично и продукт темперамента над којим аутор није имао увек довољно власти. А кад је имао, тада темперамент, састављен, по једној испанској узречици, од самих гуштерских репова, исписао је одељке блиставе веселости. Сваког читаоца ~~да~~ задужити **М.** Црњански, рецимо, оним неисплативим хумором који се крије у записима ~~—~~ томе како су госпође сиенске градиле утврђења.

Обрада Благовести, ~~—~~ великог религиозног симбола, и идеје огромних сразмера, испала је једнострана. Има мести-мично надахнућа и за обостраност, али тако неизразмерну, да је та обостраност ишак некако сва на једној страни. **М.** Црњански види у Богородицама, светицама, анђелима, скоро искључиво знаке пролетњих мутних немира и немера. ^{V krc} као инспирацију за уметничко изражавање кроз иконе, једно те једно: глад и силу плоти. «Насмејана хетера», «играчица», «колена породиље», «рађа ту девојка а не жентурина», јесу неколики, најкраћи наводи из ~~—~~, неовољно узрелих текстова о једној абстракцији која је, види се то по беајрој покушаја, мучила ~~—~~ маште и мозгове највећих уметника. Одвише дефинитивно нас уверава **М.** Црњански не само о чулности, него и блуди. «Блуд» је у овој књизи поезије ^{V krc} сувише честа реч.

Оправдавали смо **М.** Црњанског ми сами. Истина плоти је истина и аргумент; воља плоти је део воље оне љубави која ^{агде} стове гради; ~~—~~ монаси и свеци су људи; (ми посечамо **М.** Црњанског да је Гргур Велики исправљао устав Бенедиктина ^{Макаревић} с тим да минимум старости игуманија буде шездесет година); на дну свега ^{агде} крије се бол сексуалног. Али, човек превазилази човека. Човек лебди над беајром, и не падне ^{у бу}. ~~—~~ И човек превазилази ствари! Најскромнији човек има тежњу да створи нешто што механичке силе не могу створити, и та чежња га чисти посталгијама и напорима за лепо и свето. Врло страсна и чулна љубав је друго, а блуд је друго. Оно проје нормално у ненормалној мери, и не мора разорити човека. Блуд разорава не само човека, него законе света, који су баш доста широки да све приме у себе. Из блуди не може изаћи ни тежња за ~~дедом~~ уметности, а камо ли дело. Кад уметник истера са ^{унутрашњим} ~~унутрашњим~~ до квалитета јасноће и лепоте, све остало је пређени и заборављени инцидент. Кад дође до

инспирације за Св. Клару, крв и месо је нула. Ко би пред анђелима једног Лоренцетиа, или светицама једнога Сасе тиа (обојица баш из сиенске школе) хтео да мисли, или другима да напомиње моменте плотне и блудне, тај се, што рекао Пол Валери, тешко «буди», то јест, тешко излази из своје материје. У стварању уметничком, ако ће да буде, већ врло рано пресеца акт спиритуални. Од доживљаја и искуства, до стања које одређено упуњује инспирацији и раду, има дugo ношење и зрење, има очишћење, има низ смрти и сахрана. Лепота је у свршетцима. И аиста је ~~—~~ М. Црњанског недостојна критика: говорити за свеца да није свет, говорити да неко нема заслугу коју му је дала његова савременост и векови је одржали; говорити да неко није оно чиме је једино реалан. Мит, легенда? Шта мари ако има и то? Пуно је великих личности које су окружене легендама, али су зато ипак стварне, и оно што јесу.

Љубав је и плот и мистериј. Благовести су мистериј. Они великански тоскански, и други, који су еликали и вајали Благовести какве ~~—~~ нико више не може да даде, имали су снагу да мисле и осећају само мистериј. М. Црњански, ~~није имао~~ који пише не само једну визију о вишију природишу и јаку, («Богдан је то онеколико, по ком се више ће исти најчак скован и непреклан»), он ~~тако~~ може да бар у Тоскани старој одвоји мистериј од плоти. Ренесанс је распиро свет, па и человека. Људи су у оно доба грешили разбојнички, ~~и~~ имали дугих периода кад им плот није чинила никакву радост. Људи су у оно доба газили по крви и разврату, а по једној нити научине се пели у небо. Ренесанс је записао да пожуда, ако јој се дође одвише близу, није више појужда. Да ли је М. Црњански читao прениску Галилеја са ванбрачном ћерком Челесте, која се млада закалуђерила, и коју Галилеј никада више није видeo, ни у дубокој страсти, ни кроз слепе очи? Да ли ~~М.~~ Црњански зна да песник Кавалкантти, кога у устalom није обрадио, као што, ~~на~~ скалост, у књизи о Тоскани није обрадио ни Фиренцу, да о Кавалкантти, другу и иницијатору Дантеа, ~~и~~ песнику једне тешко разумљиве метафизике љубави, има да се чита, ~~и~~ у списима о религиозном покрету чуvenих катариста, (једна форма чежње човека за савршеством), и да ту Кавалкантти стоји као вођ једног од ~~и~~ удружења Љубави по жртвованих?

Тоскана, она златних векова, претрпела је сву судбину, али и довршила све своје задатке, па је постигла и светињу живота. Ако и где, у Тоскани се сазнаје: да Благовести и

~~—~~

се каже vanredno:

Alles ist ausgeruht,
Dunkel und Heiligkeit
Blume und Buch.

О предлогу је објављен и у Ренесансу, јер тај је и Ренесанс објављао. Кога објавиши, јер се сам објави.

пролеће нису до краја истоветни. Пролеће је, цело, у Благовестима, али Благовести не могу stati у пролеће.

Бог није само дух свеопшти, него је и крв поједињих раса и народа. Из земља које су вољене, које су завичај, дижу се дејства нема, тајanstvena, свемогућа. **М.** Црњански, историк по струци, који добро зна шта значе струје и селидбе и преузимања, пише, поводом духовних тековина у Италији, једну лепу уопштену реч: «За све то, ако ће да буде, мора се у завичају чекића родити.» И рађа се: из љубави. Заиста, рељеф и дубина стварности једине земље није у историји, није ни у уметности, само је у љубави. **М.** Црњански тако види, тако доживљава Тоскану, не ради, и свога завичаја и света ради. Емоције владају и делају. У љубави у Тоскани било је сабрано све што је чинило живот народа и земље: проблеми судбине, снага воље народне према циљевима, сва страјаша од људских страсти. **И** све је било свирепе: природа, државе, наука, **и** остајала је да трип, дела и умножава, само љубав. Ни мач ни законик, само љубав. И то не «дивље пре-вијање тела», него «благост рађања».

Занесен Тосканом као жартишем усредређене љубави какву је свет ретко доживео, занесен пролетњим порукама дивних Богородица и дече-анђела, **М.** Црњанци је, можда више во што је смео, транспоновао тосканско у своје, у осећаје зави-

~~Занимљиво је, без испосредне везе са овим радом, учинити следећо поређење. Тен има наједном месту сличну метафору за историјску праштаву: стоји „како смршев и длан света расташа на њу привидног моря“. Једна лепота панке, и која слика гробине! Док си младог народа види мрамор огромни како ходи.“~~

Н ученых не може сказатъ че у Гарбета извршена
убийца, не у Гарбета извршено убийство. Ученых,
какъ зове гв. бригадиръ Борисъ, изврашъ же

чајне, чак у врсту личне страсти. Али то се дешава. Пол Валери, пишући о Холандији, не престаје писати о Декарту, што код њега значи писати и о себи. Такви су путописи поета. Међутим, ако је Тоскана разбудила у М. Црњанском наде и понос патриотски, та ватра, обратно, учинила је да се Тоскана види не као музеј, него као родна груда, и да се напише „*она сама, као вредност.* Заиста, књига М. Црњанског са оним што је пајбоље у њој, јесте есенцијализација једног његовог дубоког унутрашњег искуства о Тоскани.

Забележио је М. Црњански, песник родне груде, местимично ~~песници из ширине~~ *оне врсте какве долазе уметницама самоkad се до дна потресу, и виде истине не свакидашње. У роду онога што се десило Ничеу када је, истовремено са једном истином, викнуо и то: да је Пољак.*

Сан Ђемиљано је последња етапа на путу М. Црњанског. То местанце га везује непосредно за завичај. После великих ~~доживљаја~~ и проблема, и бираних поетских израза, путнику годи одмор, «скромност и сељачка ведрина». Ту је најзад жива Италија: лето, жито, село, једноставни људи, трава, стока. Велика песма о љубави што светове гради, свршена је. Срце човечје је ипак мало тесно за цео свет. Не би Г. Црњанског више одушевљавало да чује како на Волги има немачко село Белман, или како се у Француској ствара руско село Сорочинск. Мило му је, кроз умор, сетити се још једаред огромне љубави у животу св. Франческа Асишког, и мило му је што млада Италија има парне плугове и нема маларије, ~~што је шахада~~ љубав, или последњи акорди понесене његове књиге су мирни, интимни као шапат детета које хоће кући, ма какво, ~~само~~ својој кући.

Има у тој књизи нешто од чари дуге. Разапета је дуга широко, дрхње у седам боја, али сви тражимо погледом: где и како додирује нашу њиву.

ИСИДОРА СЕКУЛИЋ.

НАУЧНИ ПРЕГЛЕД.

Д-Р ДРАГОЉУБ ЈОВАНОВИЋ: „АГРАРНА ПОЛИТИКА“.

Питање деобе политичке економије на теоријску и примењену није још потпуно решено у науци и настави. Больје је рећи да ту поделу нису још усвојили сви научници и сви наставни програми. У нашој земљи теоријска економија одавно је већ одвојена од примењене, како у погледу науке књижевности, тако и у погледу универзитетске наставе. Када са прве тачке гледишта посматратмо ово питање, намеће нам се идеја о односу између науке и природе, са којом пак политичка економија треба да је у непрестаној вези. Тада увиђамо, да је природи сасвим свеједно какву ћемо ми методу усвојити,